

Eşrefoğlu Rûmî Hakkında Mensur Bir Menâkıb-nâme: Hayrullah Nedim'in Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî'si

İlyas KAYAOKAY

Dr. Araş. Gör. Munzur Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bl.

kayaokay_2323@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8544-2307>

Makale Başvuru Tarihi : 15.09.2022

Makale Yayın Tarihi : 25.10.2022

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Özet

Edebiyatımızdaki dinî-tasavvufî edebî türlerden biri de velilerin hayatı ve kerâmetlerinden söz eden menâkıb-nâmelerdir. Özellikle biyografi mahiyetinde olan menâkıb-nâmeler, çeşitli tarikat büyüklerinin hayatlarında eksik kalan noktaları tamamlayan ilgi çekici bilgilere sahip metinlerdir. Türk edebiyatında ilk örneğini Tezkire-i Satuk Buğra'da gördüğümüz bu türde, müellifi belli-belirsiz, manzum, mensur yahut nazım-nesir iç içe onlarca eser verilmiştir. Hakkında menkabeler yazılan tasavvuf pîrlerinden biri de 15. asırda Eşrefiyye tarikatının bânisi, Eşrefoğlu Rûmî'dir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla onun hayatı ve bazı kerâmetlerinden söz eden müstakil hâlde dört mensur menâkıb-nâme mevcuttur.

Anahtar Kelimeler:

Eşrefoğlu Rûmî,
Hayrullah Nedim,
Kadirilik,
Eşrefiyye,
Menâkıb-nâme.

Bu makalede, kaynaklarda zikredilmesine rağmen çalışma konusu yapılmayan bir Eşrefoğlu Rûmî menâkıb-nâmesinin tanıtımı yapılacaktır. Söz konusu menâkıb-nâme, Hayrullah Nedim adlı bir müellife ait mensur risâledir. Çalışmamızda menâkıb-nâmeler ve devlet arşivlerinden hareketle Hayrullah Nedim'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, 1879-98 yılında Bursa Emri Matbaası'nda basılan 13 sayfalık Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî'nin tanıtımı ve metnin Arap harflerinden Latin alfabesine çevrimi yapılacaktır. Bu makale ile Hayrullah Nedim ve Eşrefoğlu Rûmî hakkında yapılacak yeni çalışmalara katkı sunmak istenmiştir.

A Prose Menâkıb-namah About Eşrefoğlu Rûmî: Hayrullah Nedim's

Menâkıb-ı Esref-i Rûmî

Abstract

One of the religious-mystical literary genres in our literature is the menâkıb-names, which talk about the life and miracles of the saints. Menâkıb-names, especially in the nature of biography, are texts with interesting information that complete the missing points in the lives of various sect elders. In this genre, the first example of which we see in Turkish literature in Tezkire-i Satuk Buğra, dozens of works have been written in verse, prose or verse-prose, the author of which is known or uncertain.

Keywords:

Eşrefoğlu Rumi,
Hayrullah Nedim,
Kadiri,
Eşrefiyye, Menâkıb-
namah.

One of the great Sufis about whom legends are written is Eşrefoğlu Rumi, the founder of the Eşrefiyye sect in the 15th century. As far as we have been able to determine, there are four prose menâkıb-names in stand-alone that talk about his life and some miracles.

In this article, an Eşrefoğlu Rûmî menâkıb-nâme will be introduced, although it is mentioned in the sources, which is not the subject of the study. The aforementioned menâkıb-nâme is a prose treatise belonging to an author named Hayrullah Nedim. In our study, after giving information about Hayrullah Nedim's life and works based on the menâkıb-names and state archives, the 13-page work called "Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî", which was published in Bursa Emri Printing House in 1879-98, will be introduced and the text will be translated from Arabic letters to the Latin alphabet. With this article, it is aimed to contribute to new studies about Hayrullah Nedim and Eşrefoğlu Rumi.

GİRİŞ

Arapça, bir şeyden bahiste bulunmak, haber vermek, araştırmak yahut isabet etmek anlamlarındaki “n-k-b” kökünden müştak “menkabe” kelimesi; övünülecek güzel iş, hareket ve davranış demektir. Kelimenin çoğulu menâkıb; galat hâli ise menkıbedir. Menkabe, *Kâmûs-ı Türkî* de “Bir zâtın fazl ve meziyyetine delâlet eden fikra ve bundan bahs eden makâle ve risâle” şeklinde anlamlandırılır. Menkabe yahut menâkıb, tasavvuf tarihinde sûfîlerin izhar ettikleri kerâmetleri nakleden hikâyeler anlamında 9. asırdan itibaren kullanılmaya başlamıştır (Ocak, 1992: 27; Şemseddin Sami, 2004: 1420). Edebî terim olarak menkabe-nâme/ menâkıb-nâme; “Hz. Peygamber dışındaki İslam büyüklerinin, sahabelerin yahut kimi Hak âşıklarının, evliyâullahın çeşitli kerâmetlerinden, olağanüstü hâl ve davranışlarından söz eden manzum, mensur yahut nazım-nesir karışık tertip edilmiş” eserlerin genel adıdır (Kayaokay, 2021: 301).

Bu sahadaki ilk ciddî bilimsel çalışmaları yapan Ahmet Yaşar Ocak, müstakil menâkıb-nâmelerin tarikatların teşekkülünden sonra ortaya çıktığını belirterek genel olarak iki tip eserlerin olduğunu ifade eder. Bunlar; “biyografi mahiyetinde” olanlar ve “toplama menâkıb-nâmeler”dir (1992: 39). Âgâh Sırrı Levend, daha tafsilatlı bir tasnif yapar ve menâkıb-nâmeleri üç başlık altında toplar:

1. Tarikat ulularının biyografilerini bir araya toplayan menâkıb-nâmeler (Silsile-i Tarikat-ı Sünbülüyye gibi)
2. Tek bir velînin kerâmetlerini anlatan eserler (Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî gibi)
3. Evliya tezkireleri (Nefhatü'l-Üns gibi)

Bu minvaldeki eserler, “kerametleri nakledilen velinin yüceliğini müridlere anlatarak onların tarikata daha sıkı şekilde bağlanmasını ve yetişmesini sağlamak, tarikata yaygınlık kazandırmak gâyesiyle genellikle o tarikatın mensuplarından biri tarafından sözlü gelenek, yazılı ve tarihî vesikaların derlenmesiyle meydana getirilir” (Şahin, 2004: 113; Yardım, 1999: 4). Tarihî gerçeklere dayalı olabileceği gibi hayalî de olabilirler. Hayalî menâkıb-nâmelerin daha ziyade propaganda maksatlı olduğu düşünülmektedir.

Türk edebiyatında bu türde manzum ve mensur pek çok eser verilmiş olup ilk örneğinin *Tezkire-i Satuk Buğra* olduğu kabul edilir. Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifin*'i, Sipehsâlâr menâkıbı, *Menâkıb-ı Sadreddîn-i Konevî*, Gülşehrî'nin *Kerâmât-ı Ahî Evran*'ı, Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l-Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye*'si, Ebülhayr Rûmî'nin *Saltuknâme*'si, *Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî*, *Vilâyetnâme-i Otman Baba*, Esîrî'nin *Vilâyet-nâme-i Sultan Şucâuddin*'i, Âşık Ahmed'in *Menâkıb-ı Kemal Ümmî*'si, Yahyâ b. Bahşî'nin *Menâkıb-ı Emîr Sultan*'ı, Hazînî'nin *Cevâhirü'l-Ebrâr min Emvâci'l-Bihâr*'ı, Muhyî-i Gülşenî'nin *Menâkıb-ı İbrâhim Gülşenî*'si, Hüseyin Enîsî'nin *Menâkıb-ı Akşemseddin*'i, *Menâkıb-ı Kaygusuz Baba*, Hoca İbrahim'in *Menâkıb-ı Pîri Baba*'sı, Vâhidî'nin *Menâkıb-ı Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân*'ı, Nev'î-zâde Atâyî'nin *Menâkıb-ı Şeyh Mahmud*'u, Ömer Fuâdî'nin *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa 'bân-ı Velî*'si, Şeyh Lutfî'nin *Tuhfetü'l-asrî fî menâkıbi'l-Mısri*'si, Abdürrezzak Efendi'nin *Menâkıb-ı Şeyh Vefâ*'sı ve *Menâkıb-ı Emîr Buharî*'si, Lâli-zâde Abdalbaki'nin *Menâkıb-ı Melâmiyye-i Bayramiyye*'si, İbrâhim Has'ın *Menâkıb-ı Ünsî Hasan Efendi*'si, Mehmed Dâî'nin *Beşiktâşlı Yahyâ Efendi menâkıbı*, Sakıb Mustafa'nın *Sefine-i Nefise-i Mevleviyan*'ı menâkıb-nâme türünün belli-başlı diğer örnekleri arasında gösterilebilir (Ocak, 1992: 43-65; Yardım, 1999: 4-8; Şahin, 2004: 113-114).

Anlaşılabacağı üzere Bektaşîlik, Mevlevîlik, Halvetiyye vb. gibi çeşitli tarikatlar ve erbabı etrafında teşekkül etmiş pek çok menkabe vardır. Hakkında menâkıb-nâmeler yazılan tasavvuf büyüklerinden biri de Kadiriyye tarikatının Eşrefiyye kolunun bânîsi, 15. asrı idrak etmiş olan Eşrefoğlu Rûmî'dir. Bu çalışmada Eşrefoğlu Rûmî ve hakkındaki menâkıb-nâmelere dair bilgi verildikten sonra literatürde adı bilinmesine rağmen neşredilip tanıtılmayan, Hayrullah Nedim adlı bir müellifin mensur Eşrefoğlu Rûmî menâkıb-nâmesi ele alınacaktır.

EŞREFOĞLU RÛMÎ VE HAKKINDA YAZILAN MENÂKIB-NÂMELER

Kadiriyye tarikatının pîr-i sânisî ve Eşrefiyye kolunun bânîsi, Eşrefoğlu Rûmî, 15. asrın dikkat çeken önemli şair ve mutasavvıflarındandır. Asıl adı Abdullah olup Abdullah-ı Rûmî, Eşrefzâde, Abdullah-ı İznîkî İbnü'l-Eşref künyeleriyle tanınmaktadır. Babasının, fütüvvet-nâme, münâcât-nâme, ibret-nâme bazı tasavvufî mesnevîlerin şairi Şeyh Eşref b. Ahmed olduğu düşünülmektedir. Şeyh Eşref'in, Mısır yahut Mekke'den Hama şehrine geldiği oradan Manisa'ya sonra da İznîk'e yerleştiği ifade edilir. Eşrefoğlu da 1353 (yahut 1377'de) yılında bu şehirde dünyaya gelir.

Eşrefoğlu'nun hayatı hakkındaki bilgilerin çoğu menâkıb-nâmelerden elde edilmiştir. Eşrefoğlu, ilk tahsilini İznîk'te tamamladıktan sonra Bursa'daki medreselerde eğitimine devam eder. Daha sonra devrin meşhur mutasavvıfı olan Emir Sultan'ın dergâhına gelerek onun müridi olmak ister. Emir Sultan da yaşının ilerlediğini ileri sürerek Hacı Bayram-ı Velî'ye intisap etmesini tavsiye eder. Eşrefoğlu, Ankara'ya gelerek Hacı Bayram dergâhında çileye girer ve on bir sene dergâhın imamı olur. Şeyhinin kızı, Hayrunnisa Hanım ile evlenir ve tekrar İznîk'e döner. Bu izdivaçtan Züleyha adında bir kızının olduğu bilinmektedir. Bir vakit sonra yine şeyhinin yanına döner. Hacı Bayram-ı Velî, Eşref-zâde'ye, daha ileri makamlara erişmesi için Hama şehrindeki Abdulkadir Geylânî'nin torunlarından Hüseyin-i Hamâvî'nin yanına gitmesi gerektiğini söyler. Öncesinde de İznîk'te kırk günlük (erbain) çileye girmesini ve başından geçenleri bir kâğıda yazmasını ister.

Eşrefoğlu Rûmî, kendisine tavsiye edilenleri yapar ve ailesiyle birlikte Hama şehrine gider. Hüseyin-i Hamâvî onu karşılar ve kâğıdın nerede olduğunu sorar. Eşrefoğlu, kâğıdı Hamâvî'ye verir ve dergâha çileye kapanır. Burada şeyhinin yanında seyr ü sülûkunu tamamlayınca İznîk'e geri döner. Rûmî adını ona Hamâvî vermiştir. Fatih'in vezirlerinden Mahmud Paşa'nın Eşrefoğlu'na intisap ettiği ifade edilir. Yine Fatih Sultan Mehmed'in annesi Mükerreme Hatun'un hastalığına çare bulduğu rivayet edilen Eşrefoğlu, bir ebede (Eşref-zâde azm-i cinân eyledi) göre, 1469 tarihinde vefat etmiştir. Türbesi Yunan işgalinde harap olmuştur. Kendisinden sonra damadı Abdurrahim Tırsî'nin post-nişîn olduğu bilinmektedir.

Eşrefoğlu'nun bilinen tek manzum eserinin *Divan* olduğu görülür. Diğer mensur eserleri ise; nefislerin temizlenmesi demek olan *Müzekki'n-Nüfûs* ve tasavvuf erbabının adap ve erkânından bahseden *Tarikat-nâme*'dir. Ona atfedilen *Nasîhat-nâme*, *Mazeret-nâme*, *Hayret-nâme* ve *İbret-nâme* gibi manzumeler Eşrefoğlu'na değil babası Eşref'e aittir (Daha fazla bilgi için bk. Özkan, 1994; Özkan, 2013; Pekolcay ve Uçman, 1995: 480-482; Güneş, 2015).

Eşrefoğlu Rûmî Menâkıb-nâmeleri

Eşrefoğlu Rûmî'nin Hacı Bayram-ı Velî'nin damadı olması şüphesiz onun ününe ün katmış ve devrinin muteber mutasavvıflarından olmasını sağlamıştır. Bundan ötürü hemen her tarikat kurucusu yahut büyüğüne ait menâkıb-nâmeler Eşrefoğlu için de yazılmıştır. Yine mutasavvıfları anlatan çeşitli kaynaklarda da onun bazı menkabelerinden söz edilmektedir. Bunlardan biri Tennûrî-zâde Mustafa b. Sunullâh'ın *Hediyyetü'l-Fukarâ* adlı eseridir. Seyyid Mustafa, Eşrefiyye tarikatı müntesiplerinden olup 18. asrın ikinci yarısında doğmuştur. Eserinin ikinci meclisinde Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı ve bazı menkabeleri anlatılmaktadır (Köksal, 2011: 181-190; Döner ve Şen, 2021: 489-521). Baldır-zâde Selîsî'nin (ö. 1650) vefayât türündeki *Ravza-i Evliya*'sında ve bu esere zeyl olarak yazılan İsmail Belîğ'in (ö. 1729) *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*'ın da Eşrefoğlu Rûmî ve Eşrefiyye tarikatı halifelerine dair malumat ve menkabeleri görmekteyiz. Belîğ'in mezkûr eserine de, Eşref-zâde Ahmed Ziyâüddin'in (b. 1784) *Gülzâr-ı Sulehâ* adlı bir zeyli vardır. Bu eserlerden başka Eşrefiyye ve müntesipleri hakkında bilgi veren çeşitli eserler de mevcuttur (Özkan, 2013: 10-14).

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Eşrefoğlu Rûmî hakkında yazılan dört mensur müstakil menâkıb-nâme mevcut olup kaynaklarda zikredilen hayatı hakkındaki bilgilerin asıl kaynağı bu menâkıb-nâmelerdir.

Abdullah Veliyyü'd-din Bursevî – Menâkıb-ı Eşref-zâde

16. asrın sonu ile 17. asrın ilk yarısında yaşamış olan Veliyyü'd-din Bursevî, Eşrefoğlu Rûmî'nin torunu olan Şeyh Hamdî Efendi'nin mürididir. Bursa'daki Emîr Buhârî Camii'nde hatiplik yapmıştır. Eşrefoğlu'nun vefatından takriben 150 yıl sonra yazdığı tahmin edilen *Menâkıb-ı Eşref-zâde*'si, Eşrefoğlu Rûmî ve Eşrefiyye tarikatı hakkında yazılmış ilk ve en önemli kaynaktır. Eşrefoğlu'nun, tasavvuf yoluna nasıl girdiği, imtihanları, müşidleri Hacı Bayram-ı Velî ve Hüseyin-i Hamâvî ile olan münasebetleri, gösterdiği bazı kerâmetleri ve halifelerinin anlatıldığı eserde farklı hacimlerde 27 menkabenin olduğu görülür. Kütüphanelerde kayıtlı altı¹ nüshası bulunan eser, Abdullah Uçman tarafından neşredilmiştir (Uçman, 2020).

Müellifi Bilinmeyen Muhtasar Menâkıb-nâme

Abdullah Uçman tarafından fark edilip neşredilen yazarı bilinmeyen bu menâkıb-nâme, Fuat Köprülü'nün oğlu Orhan Köprülü'nün şahsî kütüphanesinde yer alan Veliyyü'd-din Bursevî'nin menâkıbı nüshasının sonunda yer almaktadır. Uçman, 7 varaklık bu menâkıb-nâmenin farklı bir eser olduğunu fark etmiş ve bir makale hâlinde yayımlamıştır. Anlatılan menkabeler, Bursevî'nin eseriyle büyük ölçüde aynı olmasına rağmen bazı bilgi farklılıkları vardır. Uçman tarafından, "*Muhtasar Bir Menâkıb-ı Eşref-zâde*" adıyla yayımlanmıştır (Uçman, 2022: 266-275).

A. Sabrî Bursevî – Menâkıb-ı Eşref-zâde

Topçu Yüzbaşı Bursalı Sabrî'nin matbu eseri, H. 1318/ M. 1900 yılında Bursa'daki Emrî Matbaası'nda basılmıştır. Eser, Veliyyü'd-din'in menâkıb-nâmesinin bir nevi özettir.

Hayrullah Nedim – Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî

Bu menâkıb-nâme çalışmamızın asıl konusunu teşkil etmektedir. Sonraki bölümde eser ve müellifi hakkında detaylı bilgi verilecektir.

HAYRULLAH NEDİM VE ESERLERİ

Osmanlı Müellifleri, Sicill-i Osmanî, Son Asır Türk Şairleri gibi son devre ait belli başlı biyografik kaynakları incelediğimizde Hayrullah Nedim hakkında bir bilginin olmadığı görülmektedir. Çalıştığımız eserin künyesindeki "Bursa Mahkeme-i Bidâyet Re'is-i Evveli Hayrullah Nedim" ifadesinden onun Bursa asliye mahkemesi reisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgiden hareketle Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde sicill-i ahval defterlerinde bir tarama yaptık ve hayatına dair bir sayfalık vesika ve eserlerinin basımı ile ilgili çeşitli izin belgelerine ulaştık. Yine Hayrullah Nedim'in hayatı ve eserlerinin listesi hakkında İ.B.B. Atatürk Kıtıplığı'nda Bel_Mtf_55633 demirbaş numarasıyla kayıtlı muhtasar bir fiş bulunmaktadır.

Buna göre; Hayrullah Nedim, seyyiddir. Babası, Mehmed Şefik Efendi olup ailesinin kökü Zenbilli Ali Efendi'ye kadar uzanmaktadır. H. 25 Cemaziye'l-âhir 1260/ M. 12 Temmuz 1844 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Sıbyan ve Rüşdiye mekteplerinde eğitimini tamamlamış ve Arapça dilbilgisi, gramer dersleri almıştır. Fıkıh, kırâ'at ve mantık okuduktan sonra "Mekteb-i Nüvvâb"a yani nâib denilen şer'î hâkimlerin yetiştirilmesi maksadıyla kurulan (Yurdakul, 2019: 240) mektebe devam etmiştir. Arapçaya ileri derecede vâkıf olan Hayrullah Nedim, "Ta'rîfât ve Da'vâ" adında Arapça ve Türkçe fetvalar hakkında bir kitap hazırlamışsa da bastıramamıştır.

18 yaşında memuriyet hayatına başlayan Hayrullah Nedim, H. 1278/ M. 1862 tarihinde İstanbul Bâb Mahkemesi kâtipliğine getirilir. Babası, Gümölcine de kadılık vekilliği görevindeyken vefat edince 3500 kuruş

¹ Uçman'ın bildirdiği 5 nüsha dışında, tarafımızca bulunan altıncı nüsha; Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 42 Kon 3444/6 demirbaş numaralı bir mecmua içinde kayıtlıdır.

maaşla onun yerine, kalan 12 ayı oldurmak için gider. H. 1 Receb 1289/ 4 Eylül 1872 senesinde 3 bin kuruş maaşla Çatalca Sancağı niyâbet-i şerriyyesine tayin olur ve sekiz ay sonra istifa eder.

H. 1 Muharrem 1291/ M. 18 Şubat 1874 senesinde şeyhülislamlığın imtihanı kazanarak sekiz ay kadar sekiz yüz kuruş maaşla Eyüb mollası mahiyetinde Eyüb niyâbetinde bulunur. H. Receb 1292/ M. Eylül 1875'te 3500 kuruş maaşla Batum niyâbetine tayin olur ve H. Zilhicce 1293/ M. Aralık 1876'da da görevinden istifa eder. Sonrasında Amasya Sancağı niyâbetine tayin edilmişse de ertelenmiştir. Kengiri (Çankırı) ceza dairesi daire başkanlığına ataması yapıldığı hâlde gitmeyip istifa etmiştir. H. 4 Zilhicce 1296/ M. 19 Kasım 1879 tarihinde dört bin kuruş maaşla Haleb bidâyet mahkemesi hukuk dairesi reisliğine atanmıştır. H. 2 Rebiü'l-âhir 1297/ M. 14 Mart 1880 senesinde maaşı beş yüz kuruş azaltılarak "heyet-i ihtâmiyye" ve dava vekâleti komisyonu başkanlıkları görevini yürütmüştür.

H. 20 Muharrem 1300/ M. 1 Aralık 1882 senesinde Süleymaniye Medresesi'nin ilk derecesi olan mûsile-i Süleymaniye payesinde bulunarak "pâye-i mücerred" ile terfi edilmiştir. H. 17 Safer 1301/ M. 18 Aralık 1883 senesinde dördüncü rütbeden Mecîdî nişanı ile taltif edilmiştir. H. 6 Rebiü'l-evvel 1302/ M. 24 Aralık 1884 senesinde 3500 kuruş maaşla önce Selanik'e H. 28 Zilkade 1303/ M. 28 Ağustos 1886 tarihinde yine aynı miktar maaşla Bursa (Hüdâvendigar Vilayeti) bidâyet mahkemeleri reisliğine terfi eder. H. 21 Safer 1314/ M. 1 Ağustos 1896'da maaşı beş yüz kuruş azaltılmış H. 9 Şevval 1314/ M. 13 Mart 1897'de de yine maaşı beş yüz kuruş azaltılarak 2500 kuruşa indirilmiştir. Yaşı hayli ilerlemiş olmasından ötürü H. 8 Ramazan 1327/ M. 23 Eylül 1909 senesinde başkası yerine tayin edilince açıkta kalmıştır.

Hayrullah Nedim'in vefatına dair bir kayıt görülmemekle birlikte 1909 yılından sonra olduğu anlaşılmaktadır. Onun memuriyet hayatı sürekli nakil, yer değiştirme, istifa, görev tamamlama vb. gibi durumlarla geçmiş, sabit-kadem olamamıştır. Bursa vali naibi İbrahim Edhem onun terceme-i hâline olumlu kanaatlerini bildirmiştir. Hayrullah Nedim, iyi ve adaletli bir kimse olup hakkaniyeti, gayreti, sadakati, kalbinin temizliği herkes tarafından bilinen güvenilir biridir. Devrin adliye nazırı Cevdet Paşa da onun bu vasıflarını bilmekte ve tasdik etmektedir. Sicilinde hakkında olumsuz bir durumun görülmediği bilgisi de kayıtlıdır.

Hayrullah Nedim'in bugün elimize ulaşan ve ulaşmayan pek çok eseri mevcut olup özellikle risaleler hâlinde neşrettiği önemli büyüklerin terceme-i hâlleri, menkabeleri dikkat çekicidir. Sicilinde, eserleri hakkında detaylı bilgi olmayıp yalnızca H. 2 Rebiü'l-âhir 1307/ M. 26 Kasım 1889 tarihinde "Terceme-i hâl-i eş-şeyh İsmail Hakkı" adında bir kitap neşrettiği kayıtlıdır. Ayrıca devlet arşivlerinde bazı eserleri için verilen ruhsat izinlerini de görebilmekteyiz. Hayrullah Nedim'in tespit edebildiğimiz eserleri şunlardır:

Terceme-i Hâl-i Hazret-i Emir Sultan

H. 1307/ 1889-90 yılında basılan risâle, 26 sayfa kadar olup Bursa Hüdâvendigâr Matbaası'nda tab edilmiştir. Bursalı meşhur mutasavvıf Emir Sultan'ın (ö. 1429 ?) hayatını anlatan eser, Süleyman Deveer tarafından günümüz Türkçesiyle yayımlanmıştır (1978).

Terceme-i Hâli'-Şeyh İsmail Hakkı

İlk baskısı H. 2 Rebiü'l-âhir 1307/ M. 26 Kasım 1889 tarihinde yapılmış risâlenin ikinci baskısı 1309/ M. 1891-92'de Bursa'da Molla Murad'a ait olan Matbaa-i Emrî'de yapılmıştır. Yekûnu 26 sayfadan ibaret risâlede İsmail Hakkı Bursevî'nin (1653-1715) hayatı anlatılmıştır.

Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî (H. 1315/ M. 1897-98)

Sonraki bölümde çalışmamıza konu olan bu eser hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Şeyhülislam Meşhûr Zenbilli Ali Hazretlerinin Terceme-i Hâl ve Menâkıbı

H.1322/ M. 1904-5 yılında Bursa Hüdâvendigâr Matbaası'nda basılan küçük hacimli bu risâle, 7 sayfadan müteşekkil olup nüshaları, ÖZEGE Koleksiyonu'nda, 0122120 demirbaş numarasıyla ve İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda, OE_TK_00283 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Şeyh İmâm Busûrî Hazretlerinin Terceme-i Hâl ve Menâkıbı

H. 1324/ M. 1906-7'de basılan 8 sayfalık bu risâle, Kaside-i Bürde şairi İmâm Busûrî'nin hayatı ve menâkıbı hakkındadır. Bir nüshası İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda, OE_TK_02148 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Adâb-ı Musahabe

H. 3 Ramazan 1324/ M. 21 Ekim 1906 yılında Bursa'da basılan eser, din ve ahlaka dair 6 sayfalık küçük bir risâledir. Bir nüshası, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda, Bel_Osm_K.06723 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Süleyman Çelebi Hazretlerinin Terceme-i Hâl ve Menâkıbı

H. 16 Receb 1325/ M. 26 Ağustos 1907'de Bursa Emrî Matbaası'nda bastırılan risâle, 7 sayfa kadar olup Süleyman Çelebi hakkında bilgi veren yegâne kaynaklardan biri olarak sayılır.

Mürşidü'l-Mütezevvicîn

H. 10 Şevval 1325/ M. 16 Kasım 1907 yılında Bursa'da basılan 11 sayfalık bu eser, evlilik müessesesi, aile hukukuna dairdir.

Hall-i Müşkil ve Husûl-i Murad İçin Ehl-i Kuburdan İstiane

R. Mart 1333/ M. Mart 1917'de Bursa'da basılan bu risâle, yine 6 sayfadan oluşmaktadır. Ahiret hayatı ve ahvalleri hakkında bilgi veren bu risâlenin bir nüshası İ.B.B. Atatürk Kitaplığı'nda OE_TK_02080 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Görüldüğü üzere Hayrullah Nedim'in, neredeyse tamamı Bursa'da bastırılan küçük risâleler hâlindeki bu eserleri önemli din ve tasavvuf büyükleri hakkında bilgiler vermektedir.

Mensur Bir Menâkıb-nâme: Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî

Kitabın kapağında eserin tam adı; “Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî Kuddise Sirruhu'l-‘Âlî” olarak belirtilmiştir. H. 1315/ M. 1897-98 yılında Bursa'da Murad Emrî tarafından kurulan Matbaa-i Emrî'de basılmıştır. Kitabın nâşiri; Murad Emrî olup 13 sayfadan müteşekkildir. Nüshalarından biri İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Kitapları No: 2929'da kayıtlıdır.

Hayrullah Nedim besmeleden sonra bir kaç satırla Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salavattan sonra Kutbu'l-ârifin ve Gavsü'l-vâsilin olarak ifade ettiği Eşrefoğlu Rûmî'nin menâkıb-ı şerîfesini ortaya koymak arzusunda olduğunu söyler. Bu kısa mukaddime paragrafından sonra Eşrefoğlu'nun adı, doğumu, vefatı, eğitimi, seyr ü sülûka nasıl girdiği, ilk intisap ettiği şeyhi ve akabinde diğer mürşidleri, bazı kerâmetleri ve müridlerine değinilmektedir. Anlatılan hususların, diğer menâkıb-nâmelerle örtüştüğü müşahede edilir. Özellikle Veliyüddin Bursevî'nin menâkıb-nâmesi ile birebir aynıdır. Kanaatimizce mezkûr eserden büyük ölçüde faydalanılmıştır. Yalnızca hayatı hakkındaki bazı bilgiler farklılık arz etmektedir.

Hayrullah Nedim'in, Eşref-zâde değil de “Eşref-i Rûmî” şeklinde onu zikretmesi dikkat çeker. Buna göre tam künyesi; eş-Şeyh ‘Abdu’llâh bin Eşref bin Muhammed el-Mısırî el-Kâdirî olup H. 779/ M. 1377-78 tarihinde İznik'te doğmuştur. 120 sene sonra H. 899/ M. 1484-85 tarihinde de vefat etmiştir. Hayrullah Nedim, bu tarihler hakkındaki ihtilâflı görüşlere de yer verir. “Eşref-zâde ‘azm-i cinân eyledi” tarihine göre, H. 874/ M. 1469-70 tarihinde; Şakâyık-ı Numâniyye'ye göre, H. 8 Zilkade 821/ M. 7 Aralık 1418 tarihinde; bir rivayete göre de H. 795/ M. 1392-93 tarihinde vefat etmiştir. “Müşârün ileyhiñ târih-i vefâtında mādâmki ihtilâf vardır, târih-i

tevellüdi dağı muhtelif olacağı der-kârdır” diyerek doğum tarihi hakkında da farklı tarihlerin olduğunu bildirir. Hayrullah Nedim’in bu bilgileri araştırma yapmak suretiyle elde ettiği anlaşılmaktadır. Eşrefoğlu Rûmî hakkında geri kalan malumatlar arasında yeni ve farklı bir bilgi görülmez.

METİN

Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî Kıddise Sırrühu’l-‘Âlî

Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm

Cenâb-ı Hüdâ-yı Lem-yezele hâmd-i bî-hadd ve eşref-i mağlûkât ‘aleyhi’s-selâm efendimiz hâzretleriyle âl ü aşhâb ü etbâ’-ı kirâm hâzarâtına şalât-ı fâ’ika ve teslîmât-ı lâyıka-i lâ-yu’ad ‘arz u ihdâ ve bu [ve]ch ile vâcib-i ‘aleynâya ittibâ’ ve iktidâ edildiginden sonra menâkıb-ı şerîfesini kemâl-i ‘acz ile teberrüken sâha-i beyâna koymak arzûsunda bulunduğum kıtbu’l-‘arîfin ğavsü’l-vâşilîn (Eşref-i Rûmî Kıddise sırrühu’l-‘âlî) hâzretlerinin rûhâniyyet-i celîlelerinden dağı bi’l-istimdâd mağşada şürü’ eyledim.

Müşârün ileyh hâzretleri egerçi Eşref-i Rûmî demekle şöhet-yâb ise de esâsen ism-i şerîfleri eş-Şeyh ‘Abdu’llâh bin Eşref bin Muhammed el-Mısrî el-Kâdirî olup İznik kaşabasında yedi yüz [2] yetmiş toğuz târihinde sâha-i vücûda vaz’-ı kadem etmiş. Yüz yigirmi sene mu’ammer olarak sekiz yüz toğsan toğuzda ve bir rivâyetde (Eşref-zâde ‘azm-i cinân eyledi) târihine göre sekiz yüz yetmiş dörd târihinde ve *Şakâyiğ-ı Nu’mâniyye*’niñ tahrîrine nazaran sekiz yüz yigirmi bir senesi zi’l-ka’desiniñ sekizinci gününde ve rivâyet-i uhrâda yedi yüz toğsan beş târihinde vefât etmiştir. Müşârün ileyhiñ târih-i vefâtında mädâmki ihtilâf vardır, târih-i tevellüdi dağı muhtelif olacağı der-kârdır.

İznik kaşabası Hüdâvendigâr vilâyet-i celîlesiniñ merkezi olan Burusa’nıñ cihet-i ğarbiyyesinde vâkı’ Yenişehir kaşası mülhâkâtından Burusa’ya on dörd sâ’at bu’d ü mesâfesi bulunan bir nâhiye olup müşârün ileyh hâzretleri vatan-ı aşliyyesi olan mezkûr nâhiyede kâ’in Mükrimе Hatun Câmî’-i Şerîfi ittışâlinde defin-i hâk-i ğufrân ve vedî’a-i rahmet-i Cenâb-ı Yezdân’dır (Rağmetu’llâhi aleyh).

Merhûm-ı müşârün ileyh hâzretleri zamân-ı taşşilinde Burusa’da Sultân Mehmed Hân med[re]sesinde ikâmet ederek taşşil-i ‘ulûmda [3] farı-ı ğayretinden beyne’l-akrân kesb-i imtiyâz etmiş müteverri’ ve müteşerri’ bir zât-ı ‘âlî olmağla berâber kâffe-i ‘ulûmda mahâret-i kâmile si huşûsiyle, nazm:

Aşl-ı heme-i ‘ulûm-ı şer’est

Nâ-aşl bûd çe cây-ı fer’est

fehvasınca ‘ulûm-ı şer’iyyeye intisâb-ı tammı olup bir mufaşşal tefsîri olduğu gibi kitâb-ı şalât’ıñ mühimmât-ı mesâ’ilini câmî’ *Muğaddime* adlı *Kitâb-ı Meşâbîh* nâm kitâba *Telfikât* adlı şerhi cümle-i mü’ellefâtındadır.

Müşârün ileyhiñ hulefâsından ‘Abdu’r-rahmân Efendi’niñ halîfesi Bilecikli Muşlihü’d-dîn Efendi’niñ mağdümü Mehmed Çelebi’niñ pederine ma’tûfen olan rivâyetine göre merhûm-ı müşârün ileyh hâzretlerinin neseb-i şerîfleri Şeyyidü’s-şühedâ İmâm Hüseyin hâzretlerine muntehî olup dârü’l-âhirete intikâllerinden sonra kisve-i şerîfelerini[n] içinde ‘alâmet-i siyâdet olan yeşil dülbend bulunmuşdur.

İstitrâd- Yeşil elbise giymek ve yeşil şarık şarmak hağkında tafşilât alınmak arzû edilirse, *Mevâhib-i Ledüniyye* tercemesi *Me’âlimü’l-yakîn* nâm kitâbıñ beş yüz on dördüncü şahîfesine mürâca’at buyurulur. Müşârün ileyh hâzretleri bir gece ba’zı veķâ’i [4] sebebiyle muğabbet-i ezeli ve inâyet-i Lem-yezeli üzerlerine ğalib ü müstevli olmağla tarîk-ı meşâyiha sülûk etmek dâ’iyyesi kalb-i şerîflerine huţür ider ve meczûbünden Abdâl

Mehmed h zretlerinin nazar-ı iksir-eşerlerinden behrever olmak niyetiyle ‘ale’s-seher h k-i p ylerine giderek kel m-ı d rer-b rlarına terak ub   intiz r eyler iken Abd l Mehmed h zretleri kendilerine ‘atf-ı nazarla  arşudan k ftel  şorba get rmesini emr ider. Anlar dağı ledeyi’t-taharr  bulamadıklarından k ftesiz olarak get rdikleri şorbayı i’tiz rla m ş r n ileyhe ta d m eylediginde Abd l h zretleri yerden bir mi d r  amur alarak k fte şekline koyduktan sonra şorbanın i ine atar ve vuk ‘ bula[n] teklif  zerine Eşref-z de bil  tevakk f mezk r şorbayı yemege başlar.

Şu inkiy d ‘aziz-i mezb ruş m ceb-i memn niyeti olmağla (Ya sen olmayup kim olur) kelim tiyla m m  ileyhi taltif ve bu vech ile iltifat-ı ‘aliyyelerini tekrir   taz’if itmekle m ş r n ileyh Eşref-z de h zretleri oradan h cresine gelip mevcudunu fu ar ya bezl   iş r ve fa r u fen y  bi’l-ihtiy r Bursa’da post-nişin-i [5] irş d olan Emir Sult n dimekle ma’r f Seyyid Muhammed l-Bu h r  kuddise sirruh l-‘ li h zretlerine gidup bendelige kab lini niy z ider. M ş r n ileyh h zretleri dağı ‘‘Biz pir olduk; intik limiz yakındır. An ara’da H c  Bayram-ı Veli bir derimize gidiniz’’ cev bını virmekle imtiş len li’l-emr An ara’ya tevecc h   ‘azimet ve m rşid-i m ş r n ileyhden a z-ı yed   in bet iderek riy zet   m c hede ile iştiğ l ile ‘uhde-i i tid rına tevd ‘ olunan tekyenin im met h dmetini de evk t-ı h msede if  eyler.

Bir m ddet sonra H c  Bayram-ı Veli h zretleri kerimelerini m ş r n ileyh Eşref-z de’ye tezv c buyurup  y n-i meş yih n  zre kaşaba-i İznik’e isti l f eyler. M ş r n ileyh h zretleri dağı İznik’e gelerek H c  Bayram-ı Veli h zretlerinin kerime-i mu teremelerinden kadem-nih de-i vuc d olan kerimelerinin ismini Z leyh  tesmiye iderler. Ba’de zam n Eşref-z de h zretleri şeyhini ziy ret kaşdıyla An ara’ya ‘azimet ve şeref-i şo betleriyle m şerref oldukları eşn sında ‘‘Sult nım, ba a kan ’at gelmedi; himmet buyuruşuz da terfi’-i derece ideyim’’ diy  v ki’ olan niy zına m rşid-i m ş r n ileyh h zretleri dağı [6] ‘‘İmdi seniş bu ma  mdan ‘ li ma  ma n ’iliyyetin, şehr-i Ham ’da s kin olan ku bu’l-‘ rifin  rif-i Rabb n  şeyh ‘Abdu’l-k dir Geyl n  h zretlerinin ma d m-ı r bi’i ve sipir-i kir minin l mi’i şeyh H seyin Efendi’niş yed-i himmetinde olup ve fa at evvel-i emirde bir erba’in  ıkarup bu eşn da g rilen vak’anın yazılması ve ba’dehu onların h dmetine gidilmesini emr buyururlar.

M ş r n ileyh dağı m rşidlerinin emirleri m cebince İznik’e gidup bir erba’in  ıkarır ve v ki’ t u m ş hed tını bir vara aya yazarak haremi ve kerimesi ber ber olduğu h lde gider de şeyh H seyin h zretleri h c-ı şerifde bulduklarından Eşref-z de efendinin Ham ’ya v şil olacağı g ne bi’t-teş d f anlar dağı h cdan ‘avdet ve Ham ’ya muv şalat buyurduklarından eşr f u ağy rın memleketden mer sim-i istikb li if  i in gelen zev ta ‘‘Eger i bizi istikb l tam m olduysa da R m’dan bir z t geliyor. Anı istikb lde ihtim m ediniz’’ diy  emr ider.

Bin ’en ‘aleyh m stakbilinin c mlesi o cihete m teveccih olup bir iki fersah yer giderler ve ‘aceb  ne ma  le z t teşrif ediyor dey  intiz r [7] eylerler iken Eşref-z de Efendi ge er. Lib sları g yet fa ir ne ve derviş ne olmağla istikb line gelenler iltifat etmezler. Nih yet l-emr şeyh H seyin H zretleri h nk hdan tışaruya  ıkarak kem l-i ihtir mla kend lerini istikb l ederek ‘‘Vara a nerede ya R m?’’ dey  iltifat buyururlar. M ş r n ileyh h zretleri dağı erba’inde g rd kleri v ki’anın k ğidını istediklerini fehm etmekle hem n zikr olunan k ğı ta d m ider. İşte bu aşla bin ’en ‘aleyh Eşref-z de Efendi teberr ken R m  ma laşıyla ta all ş ve teşehh r ile m ş r n ileyh şeyh H seyin H zretleri mezk r vara aya ba up yine e[r]ba’in ile emr iderler.

Anlar dağı imtiş len li’l-emr g şe-nişin-i halvet olurlar ve halile-i mu teremesiyle kerime-i m kerremesine şeyh-i m ş r n ileyhiş sa’adet-h neler[in]de bir o a ta liye olunarak m lzemeleri bi’t-ted rik orada isk n iderlerse de tam mi-i istir hatlerine ‘adem-i vuk fundan birka  gün sonra Eşref-z de’niş kalbine ‘ r z olan bir mi d r periş niyyet zevce-i mu teremelerinin kalbine m n’akis olmağla v lid-i m cidinin h cresi  apusına varup emr-i ta’ayy ş   istir hatleri yerinde [8] olduğını s ylemesini kerimesine emr ider. O dağı pederine ‘arz-ı keyfiyyet etmekle ‘aziz-i m ş r n ileyhiş h tır-ı şeriflerinde olan keder bi’l-k lliye gider ve eyy m-ı riy zet otuz g ne reside olunca h dmetci olan derviş Eşref-z de’niş ten v l ne ma ş ş yağsız ve tuzsuz bulamac

getürüp hücre kapusını açar ve Eşref-zāde efendi hücreniñ dīvārına tayanmış tırdığı ve her ne kadar tahrik etmiş ise de ašlā hareket etmedigini görünce Eşref-zāde’niñ vukū’-ı vefātına zāhib olarak keyfiyyeti hazret-i şeyhe ihbār eder.

Emri vech ile hücreniñ kapusını kilidleyüp anahtarını müşārün ileyhe teslim eyler. Ferdası işbu habe şāyi’ ve güftgūya bā’iş olmağla dervīşlerden ba’zısı anı hücrede habs etmekden ise çıkarup techiz ü tekfin ü defn eylemek lāzım oldığını, ba’zıları da şeyh anıñ hālince vākıf u ‘ālim olacağından bu bābda söz söylemesi gayr-ı cā’iz idüğünü meyānelerinde der-meyān etdikleri gibi içlerinden ba’zısı şabırsızlıkla keyfiyyeti hazret-i şeyhe ‘arz eylediklerinde, “kırk gün tamām olunca çıkaralum” cevābını virür. Ba’dehu kırk gün [9] tamāmında hazret-i şeyh dervīşlere “Geliniz, Rūmī’yi çıkaralım” deyüp halvet-hāne kapusına gidüp hazret-i şeyhiñ emri vech ile dervīşler zikru’llāh ile meşgūl olurlar. Ba’dehu mürşid-i müşārün ileyh du’ā ederek mübārek elleriyle halvet-hāne kapusını açar ve Eşref-zāde ke’l-evvel dīvāra tayanmış olduğu hālde turmağla hazret-i şeyh yanlarına varup “Rūmī, hū!” deyü nidāsına nihāyet üçüncü def’ada “Lebbeyk sultānım, bize ‘özr etdiñiz” deyü cevāb i’tāsiyla oturur.

Bundan maqşadları, “‘ālem-i istiğrākda müşāhedede iken ‘ālem-i şuhūda getürdiñiz” demek idi. Hemān ol gün hazret-i şeyh icāzet-nāme yazup verirler ve vaṭanına rücū’ ile hıdmet-i irşāda şürū’ eylemesini emr ederler. Eşref-zāde Efendi dañi eşref-i ezmānda yola revān olur. Mürşid-i müşārün ileyhiñ Eşref-i Rūmī hazretlerine bu şüretle olan iltifātına eski dervīşleri muğberr olurlarsa da izhār edemediklerine şeyh hazretleri vākıf olmağla Eşref-zāde Efendi’niñ ardınca ādem gönderüp getürdirler. Geldiklerinde “Rūmī, misāfirimiz oldıñız. Size ziyāfet edemedik... Binā’en ‘aleyh [10] bu gün de burada ikāmet idiyüz de yarın gidersiyüz” buyururlar. Anlar dañi hazret-i şeyhiñ emrine imtişāl iderler. O gün bi-ecmā’hüm dervīşleriyle şahrāya teferruce giderler ve bir şürezār yirde nüzül ü qarār iderek tevḥid itmege meşgūl olup namāz vaḳti olduğda “Dervīşler, bize soğucaş şu getüriyüz!” diyü emr ider. Ve ledeyyi’t-taḥarri bulamadıklarını ‘arz eylemeleri üzerine hazret-i şeyh “Rūmī, sen de tecessüs eyle!” didikde anlar dañi ‘ale’r-re’s diyü eline bir taş alup bir ağacıñ dibine varup teyemmüm iderek secdeye varup “Yā Rab, sevdiğiyñ kullarıñ yüzi şuyı hürmetine şu ihşān eyle” diyü tazarru’ ve niyāz itmekle bi-izni’llāhi Te’ālā secdesi yerinden bir āb-ı laṭif cārī olmağla Eşref-zāde dañi ol āb-ı revāndan taş tıdruup hazret-i şeyhe getürür ve şu hālī müşāhede iden dervīşler, Eşref-zāde Efendi’niñ ‘ulūvv-i derecesini anlayarak cümlesi teslīmīyyet gösterüp ta’zīm iderler.

Ba’dehu Eşref-zāde, hazret-i ‘aziziñ işāret ve icāzetleriyle İznīk’a gelüp anda tavaṭṭun ve qarār ve birkaç yıl mücāhede ve riyāzete müdāvemmet [11] idüp şol mertebe faḳr u fenā ihtiyār iderler ki ‘avām-ı nās istiḥfāf ve istiḥkār ider. İttifākan bir gün şehri Hamā’dan bir kimse İznīk’e gelüp Eşref-zāde Efendi’yi bu hālde görmüş ve zāten Hamā’da Şeyh Hüseyin-i Bağdādī hazretleri yanında iken aḥvāl ü kerāmetine vukūf-ı tāmmesi bulunmuş olduğından İznīk ahālīsiniñ müşārün ileyh ḥaḳkıñdaki sū’-i mu’āmelesi rehīn-i cevāz olmadığını ehālī-i merḳūmeye ifhām itmesiyle cümlesi tā’ib ü müstağfir olup andan şonra müşārün ileyhe fevḳa’l-gāye hürmet ü ri’āyet iderler.

Müşārün ileyh Eşref-zāde Efendi’den şonra seccāde-nişin ve mürşid-i ṭālibīn ‘Abdu’r-raḥīm Efendi hazretleridir ki çocuk iken mūmā ileyhi pederleri Bolı kaşabasından getürüp Eşref-zāde Efendi’niñ hıdmetlerine virmiş ve bir müddet şonra da kerīme-i mükerrermelerini mūmā ileyhe tervic ü naḳd-i ḥāllerini yazar ağıyār da tezvīc itmekle Hamdī Efendi nāmında bir maḥdūmı olmuşdur. Ba’dehu Eşref-zāde Efendi hazretleri rūḥ-ı pūr-fütūḥı ḥadıḳa-i enīka-i cināna pervāz ve ḥaṭıra-i ḥaṭıratü’l-kudsde āşiyān-sāz olup vaşiyyet ve ta’yinleri [12] üzre müşārün ileyh ‘Abdu’r-raḥīm Efendi seccāde-nişin olur ve mūmā ileyhiñ ṭoḳuz yüz yigirmi altı tārīhinde vefātıyla maḥdūmı Hamdī Efendi post-nişin-i irşād olur. Raḥmetu’llāhi ‘aleyhim raḥmeten vāsi’aten. Müşārün ileyh Eşref-zāde Efendi’niñ kerāmāt-ı ‘aliyyesine ināyet ve āsar-ı seniyyesine nihāyet olmamağla bu kadarla iktifā olundu.

Şon [13]

SONUÇ

Anlaşılabacağı üzere biyografi mahiyetindeki menâkıb-nâmelerin, edebî değerinin yanında tarihî değeri de vardır. Bir mutasavvıfın hayatında eksik kalan noktalar bu tür eserlerle tamamlanabilir. Ele aldığımız Hayrullah Nedim'in 1879-98 yılında Bursa Emrî Matbaası'nda basılan 13 sayfalık *Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî*'si de bu tarz metinlerdendir. Hakkındaki yegâne bilgilere Devlet Arşivlerinde rastladığımız Hayrullah Nedim, 1844 yılında doğmuştur. Ölüm tarihi bilinmemekle birlikte son eserini neşrettiği 1917'den sonra vefat etmiştir. Tespit edebildiğimiz dokuz eserinden altısı, hacmi 6-13 sayfa arasında değişen risâleler hâlinde olup bazı önemli mutasavvıf ve büyüklerin terceme-i hâl ve menâkıbına dairdir. Hayrullah Nedim, bir araştırmacı gibi o konudaki diğer eserlerden de faydalanmış ve eserini akademik üsluba yakın bir anlayışla kaleme almıştır.

Menâkıb-ı Eşref-i Rûmî, büyük ölçüde Veliyüddin Efendi'nin menâkıbındaki bilgilere dayanmaktadır. Yalnızca doğum ve ölüm tarihleri için yaptığı değerlendirmeler farklılık arz etmektedir. Eserin dili, devrin nesir anlayışına nazaran ağır ve ağdalıdır. Secili yapıların oldukça fazla olması, eserin yalnızca bilgi vermek maksatlı olmadığını göstermektedir. Bu çalışmayla Hayrullah Nedim'e dikkat çekilmiş ve onun diğer eserleri araştırmacıların ilgisine sunulmuştur. Hayrullah Nedim'in risâleleri, külliyat hâlinde yeni harflere aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Deveer, S., (1978). Emir Sultan'ın Hal Tercümesi, Bursa.

Döner, E. ve Şen, B., (2021). "Tennûrîzâde Mustafa B. Sun'ullâh'ın Hayatı ve Hediye-tü'l-Fukarâ Adlı Eserinin Transkripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21(2), s. 489-524.

Güneş, M., (1995). "Eşrefoğlu, Abdullah", Türk Edebiyatında İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/esrefoglu-abdullah> [E.T.: 01.09.2022]

Güneş, M., (2006). İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbeleri (Menâkıb-ı Eşrefzâde-İznikli Eşrefoğlu Rûmî'nin Menkıbevî Hayatı, Bursalı Mehmed Veliyyüddin). İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı Yay.

Kayaokay, İ., (2021). "Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-Nâmesi: Hikâyet-i İmâm 'Alî İbn Ebî Tâlib Kerrama'llâhu Firengistân'a Esîr Oldığıdır", International Başkent Congress On Physical, Social And Health Sciences, Temmuz 16-17, (Editors: Prof. Dr. Ali Bilgili ve Tuba Fırat), ISCY Yayınevi, s. 301-330

Köksal, M. F., (2011). "Tennûrîzâde Mustafâ Bin Sun'ullah'ın "Hediye-tü'l-Fukarâ" Adlı Eseri", (Ed: Ali Çavuşoğlu), İbrahim Tennuri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Kayseri: Melikgazi Belediyesi Yayınları, s. 181-190.

Ocak, A. Y., (1992). Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıb-nâmeler, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Özkan, A., (2013). Eşrefoğlu Rûmî, Hayatı, Tasavvufi Görüşleri ve Eşrefiyye Tarikatı, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Özkan, E., (1994). Eşrefoğlu Rumi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Pekolcay, A. N. ve Uçman A., (1995). "Eşrefoğlu Rûmî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 11, s. 480-482.

Şahin, H., (2004). "Menâkıb-nâme", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 29, s. 112-114.

Şemseddin Sâmî (2004). Kâmûs-ı Türkî, İstanbul: Kapı Yayınları

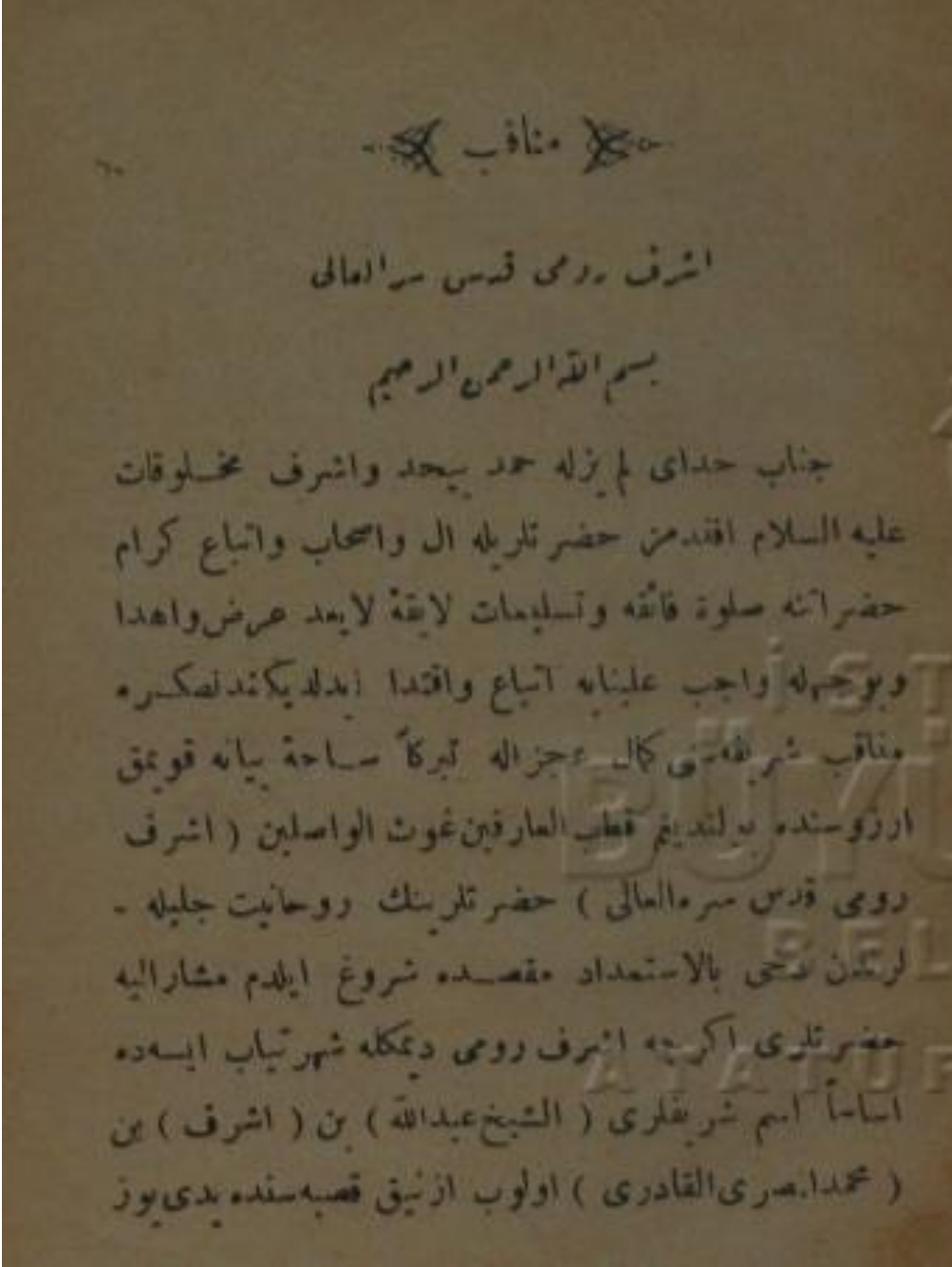
Uçman, A., (2020). Abdullah Veliyyüddin Bursevî Menâkıb-ı Eşrefzâde Eşrefoğlu Rumi'nin Menkıbeleri, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Uçman, A., (2022). "Muhtasar Bir Menâkıb-ı Eşrefzâde", Zemin Dergi, Sayı: 3, s. 266-275.

Yardıml, E. S., (1999). Menkıbe ve Menâkıb-nâmelerle İlgili Eserler İçin Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi (1928-1998), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Yurdakul, İ., (2019). "Mekteb-i Nüvvâb", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ek 2. Cilt, s. 240-241.

EKLER:

[Eserin ilk sayfası]

